

*Романія Томчишин,
старший лаборант кафедри іноземних мов,
Подільський державний аграрно-технічний університет,
м. Кам'янець-Подільський*

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ УСНОГО ПЕРЕКАЗУ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

Проблеми формування вміння вільно переказувати текст пов'язані з загальними питаннями розвитку мовлення студентів, розробляючи які, методисти спираються на досягнення інших наук, зокрема психології, яка розглядає мовлення як особливий вид діяльності.

Усний переказ, як відомо, не є простою сумою названих видів діяльності. У ньому об'єднуються механізми смислового сприйняття і смисловираження, ймовірного прогнозування і випереджуючого синтезу і т.ін. При цьому ланка одного процесу є ланкою іншого [3]. Така структура "може бути охарактеризована як одночасне сприймання і відтворення мовного матеріалу" [1]. Процес навчання усного переказу передбачає наявність сформованих механізмів сприймання і осмислення інформації, що поступає по зоровому і слуховому каналах, з метою подальшого її використання у мовленнєвій діяльності. Тому в навчанні усного переказу необхідно брати до уваги відмінності у механізмах сприймання і переробки графічних і звукових текстів, які обумовлені різними психофізіологічними характеристиками процесів читання і аудіювання.

Низкою дослідників відмічається перевага просторового зорового сприймання у порівнянні з незворотнім у часі слуховим. Крім того, підкреслюється різниця між слуховими і зоровими знаками. "У системах аудіальних знаків як структурного фактору ніколи не виступає простір, але завжди час у двох іпостасях – послідовності і одночасності; структурування візуальних знаків обов'язково пов'язане з простором і може або абстрагуватись від часу, ... або вносити часовий фактор..." [6, с. 323]. Психологами встановлено, що зорова система працює на трьох рівнях: сенсорному (відчуття),

перцептивному (сприймання), аперцептному (уявлення) і має здатність перетворювати невидиме у видиме, у той час як слухова система працює лише на аперцептному рівні і не має здатності перетворювання сигналів [2].

Процес сприймання текстів іноземною мовою при аудіюванні в порівнянні з процесом читання текстів іноземною мовою відрізняється не тільки меншою ємкістю, меншою пропускнуою здатністю слухового каналу, але й особливістю прийому інформації, оскільки акустичне кодування відбувається в технічному відношенні дещо інакше, ніж візуальне. Так, наприклад, кількість інформації, яка припадає на одиницю часу при читанні, виявляється більшою, ніж при аудіюванні [4], а розуміння при слуханні, в 2,5-3,5 рази гірше, ніж при читанні [5, с.115]. Що стосується обсягу безпосередньо утриманої інформації при читанні і аудіюванні, то він практично однаковий, причому інформація, одержана в процесі аудіювання, зберігається краще, ніж інформація, одержана зоровим шляхом. Наприклад, коефіцієнт міцності збереження інформації при читанні дорівнює 75%, при аудіюванні - 84% [5].

Студенти I курсу, у більшості випадків, намагаються переказати сприйнятий текст близько до тексту оригіналу. Водночас, завдання переказати текст не завжди супроводжується трансформацією мовних засобів: студенти не вміють видозмінювати мовне оформлення свого висловлювання. Наприклад, студенти першого курсу намагалися передавати текст дослівно, а студенти другого курсу хоча й використовували синонімічні заміни, замінювали особу оповідача, видозмінювали структуру речень і т. ін., у більшості випадків використовували обмежений мовний матеріал, через що слабо виражались причинно-наслідкові, часові та інші зв'язки. Основною причиною відсутності трансформаційних елементів ми вважаємо те, що, по-перше, студенти не знаходять у своїй довготривалій пам'яті еквівалентних заміни для первинно сприйнятих мовних одиниць, по-друге, намагаються уникнути можливих помилок.

Як відмічають психологи, у студентів I курсу повністю сформовані розумові здібності індивіду. В цьому віці удосконалюються і розвиваються такі

якості як пам'ять, увага, спостережливість, які набувають стійкішого, свідомого і вибіркового характеру. Студенти частково володіють складними мисленнєвими операціями (аналізом, синтезом, порівнянням, узагальненням, систематизацією, абстракцією, конкретизацією).

Тому, на наш погляд, є всі передумови для навчання студентів I курсу переказу шляхом активізації мовленнєвомисленнєвої діяльності.

Отже, для успішного навчання усного переказу іноземною мовою необхідне врахування психологічних механізмів сприйняття і породження мовлення: уваги, пам'яті (оперативної і довготривалої), ймовірного прогнозування, вибору адекватних слів, осмислення.

Основна відмінність між усним переказом прочитаного і прослуханого тексту іноземною мовою має місце не на рівні осмислення інформації, а на рівні сприймання.

При розробці методичної типології текстів для усного переказу потрібно брати до уваги загальне і відмінне в психологічних механізмах читання і аудіювання. Значна складність слухового каналу прийому інформації визначає доцільність використання легших і менших за обсягом текстів для переказу прослуханого тексту, ніж прочитаного.

Для забезпечення смислового прогнозування при породженні мовленнєвого висловлювання необхідно розвивати лексичні та граматичні навички усного мовлення.

Для формування лексичних навичок усного мовлення необхідне переведення лексичного матеріалу із оперативної пам'яті у довготривалу.

Переказ тексту як складна мовленнєва дія складається із таких структурних компонентів: мотиваційно-плануючі механізми, виконавчі механізми (мовленнєві навички і вміння у їхньому взаємозв'язку), контролюючі механізми.

Список використаних джерел:

1. Беляев Б. В. Очерки по психологии обучения иностранным языкам. Москва : Просвещение, 1969. 227 с.
2. Жижкин Н. И. Психологические основы развития речи. Москва : Просвещение, 1966. С.5-26.
3. Зимняя И. А. Речевая деятельность на иностранном языке как объект обучения: учебное пособие по курсу психологии в программе педагогической практики “Психология обучения видам речевой деятельности и аспектам иностранного языка”. Москва : Учпедгиз, 1977. С. 6-22.
4. Зимняя И. А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. Москва : Просвещение, 1978. 159 с.
5. Сабурова Г. Г. К сопоставлению процессов чтения и аудирования. Методика преподавания иностранных языков в вузе. Москва, 1973.
6. Смирнов А. А. Проблемы психологии памяти. Москва : Просвещение, 1966. 423 с.